

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek in Brakel

Cultuurhistorisch landschap

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, Brakel
(Opbrakel) – cultuurhistorisch landschap

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/45059/106.1

Koen Smets en Thomas Van Driessche

3/05/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	5
1.2.1.	Fysische geografie	5
1.2.2.	Cultuurhistorisch landschap	6
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken	17
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	18
2.	Evaluerend gedeelte	19
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	19
2.2.	Motivering van het type bescherming	21
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	22
2.4.	Juridische toestand	22
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	22
2.4.2.	Omgeving:	23
2.4.3.	Natuur en Bos:	24
2.4.4.	Landbouw en Visserij:	25
2.4.5.	Water:	25
3.	Beheersvisie	25
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	25
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed	25
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	26
4.	Bronnen	26
4.1.	Cartografische bronnen	26
4.2.	Literatuur	27
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	29
5.1.	Omgevingsplan	29
5.2.	Fotobijlage	29
5.3.	Documentatie	29
5.4.	Passende beoordeling	29

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit beschermingsdossier werd opgemaakt naar aanleiding van een geografische screening naar waardevolle landschappelijke gehelen van de Vlaamse Ardennen. Alle landschappelijke gehelen uit de landschapsatlas werden in het kader van dit project geëvalueerd op erfgoedwaarden. Bijkomend werd bekeken of er nog landschappelijke gehelen ontbraken in de wetenschappelijk inventaris. Dit resulteerde in de bijkomende opname van twee gebieden in de landschapsatlas:

- [Moenebroek en dorpskom van Vloerzegem | Inventaris Onroerend Erfgoed](#)
- [Pyreneëën | Inventaris Onroerend Erfgoed](#)

Op basis van dit onderzoek werden drie beschermingsdossiers voor cultuurhistorische landschappen, waarvan één met inbegrip van een monument, en twee beschermingen als monument aan de beschermingskalender van 2023 toegevoegd:

- Park bij Villa Louisa op Edelareberg (Oudenaarde): monument
- Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek in Opbrakel (Brakel): cultuurhistorisch landschap en Hof ten Bossche in Opbrakel (Brakel): monument
- Trimpontbos en omgeving in Everbeek (Brakel): cultuurhistorisch landschap, met inbegrip van 'bakoven met bakhuis in vakwerkbouw' als monument
- Kloostersite 'Abdij van Beaulieu' met Steenkouter, Kloosterkouter en Langemeersen in Petegem en Bevere (Wortegem-Petegem en Oudenaarde): cultuurhistorisch landschap

Dit dossier omvat het beschermingsdossier van Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek in Opbrakel (Brakel). De grootte van het te beschermen cultuurhistorisch landschap bedraagt 152,4 ha.

Bij het onderzoek naar de erfgoedwaarden van het cultuurhistorisch landschap bleek het Hof ten Bossche zo hoog te scoren op erfgoedwaarden en -selectiecriteria dat in functie van behoud van dit bouwkundige erfgoed wordt voorgesteld het Hof ten Bossche eveneens afzonderlijk te beschermen als monument.

1.1. Situering

Het gebied dat voor bescherming als cultuurhistorisch landschap wordt voorgesteld ligt in het zuidwesten van de gemeente Brakel, in de deelgemeente Opbrakel. Het landschap bevindt zich ten zuidwesten van het dorp Opbrakel, ten westen van de kleine bewoningskernen Pullem, Hoeksken en Brakelbosstraat. Het wordt omsloten door de gewestgrens in het zuiden en zuidwesten, de wegen Ronsesestraat en Pieter Hoelmanstraat in het noordwesten, Ronsweg in het noordoosten, en Pullem, Koningsweg en Willemsveld in het oosten. De oppervlakte bedraagt 152,4 ha.

Het gebied omvat de oude boskern van het Brakelbos, de open kouter rondom het Hof ten Bossche en het kleinschalige landschap in de vallei van de Sassegembeek. Het omliggende landschap kenmerkt zich door een afwissend kleinschalig landschap rijk aan kleine landschapselementen.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Fysische geografie

1.2.1.1. Geologie

Het uitgesproken reliëf van de Vlaamse Ardennen wordt gekenmerkt door de west-oost gerichte heuvelrij die in het zuiden van de provincie Oost-Vlaanderen loopt. Tot deze heuvelrij behoren onder andere de Kluisberg, Muziekberg en Pottelberg. Enkel deze toppen weerstonden gedurende miljoenen jaren erosie, en zijn zo getuigen van de oorspronkelijke geologische lagen. Buiten de Vlaamse Ardennen loopt deze lijn verder naar het westen en naar het oosten door. De restheuvelds maken deel uit van de Vlaamse Heuvelstreek. De heuvelrij kent nogal wat ijzerzandsteen nabij de top. Ter hoogte van Brakel zijn dit de Pottelberg en Modderode (Mont de Rhodes). De datering van de restheuvelds is nog hypothetisch maar ze worden nu gedateerd als boven-Eoceen (37 tot 34 miljoen jaar geleden) aan de hand van vuursteenkeien, die verband houden met de Pyreneese tektonische fase. Een kustnabije afzetting vormde een langgerekt zandlichaam met een wat grovere zandsamenstelling dan de omgevende sedimenten. Deze interne opbouw zou aan de oorsprong liggen van de heuvelrij. Het regenwater zonk makkelijker in de bodem wanneer die zandig was, waardoor die plaatsen minder eroderen. Eenmaal een begin van heuvels gevormd, kon er ook aaneenkitting van het losse zand door limoniet plaatsvinden. Deze cementatie vormde gelaagde of compacte ijzerzandstenen, die bij verdergaande opheffing en erosie bijdroegen tot het behoud van heuvels.¹

Het Brakelbos ligt op één van deze heuvels, op de noordelijke helling van de Pottelberg (hoogte 155 meter). Er zijn verschillende valleitjes aanwezig in het bos en er is het brongebied van de Sassegembeek-Molenbeek, een beek met duidelijke taluds.² De toppen van de Pottelberg en Modderode, gelegen op grondgebied van de gemeente Vloesberg (Wallonië) werden deels afgegraven voor zandwinning.

In de vallei van de Sassegembeek zijn er verschillende grondverschuivingen gekarteerd: in Brakelbos ten noorden van het Rietfonteintje is er een grote grondverschuiving met diep schuifvlak, en zowel in Brakelbos als stroomafwaarts in de vallei zijn er enkele complexe grondverschuivingen met ondiep schuifvlak.

1.2.1.2. Bodem

Bodemkundig hoort het gebied tot het leem- zandleemgebied. De hogere kouters hebben een dik dek van droge leem. De hellende overgangen naar de valleien zijn gekenmerkt door matig droge tot matig natte zandleembodems of leembodems. De bronzones hebben een variatie van textuur, draineringstoestand en profielontwikkeling. De valleibodems bestaan uit (zeer) natte leembodems.³

Door de topografie zijn de percelen op de steilste stukken het meest gevoelig voor erosie. De meeste landbouwpercelen op de kouter van Hof ten Bossche zijn zeer hoog of hoog erosiegevoelig, en ook langs de weg Pullem is de erosiegevoeligheid zeer hoog.⁴ Ook onder bos is er in Brakelbos lokaal gevaar voor erosie, voornamelijk door recreatie.⁵

¹ [Ontstaan van de restheuvelds van Vidaigneberg tot Kesterberg | Inventaris Onroerend Erfgoed](#) (geraadpleegd op 1/12/2023)

² [Brakelbos | Inventaris Onroerend Erfgoed](#) (geraadpleegd op 1/12/2023)

³ DOV 2022, bodemkaart

⁴ DOV 2021, erosiegevoeligheidskaart

⁵ Econnection, s.d.

1.2.1.3. Topografie en hydrografie

Hydrografisch behoort het gehele gebied tot het stroombekken van de Boven-Schelde. Door het heuvelig karakter van de Vlaamse Ardennen en de afwisseling in de geologische lagen worden in vele Vlaamse Ardennen-bossen bronzones en bronbeken aangetroffen die vergezeld worden van een typische bronflora.

Verschillende bronnen, waarvan de meeste onder bos liggen, voeden de Sassegembeek die net ten noorden van het cultuurhistorisch landschap samenvloeit met de Molenbeek. De Sassegembeek heeft een natuurlijke loop en meandering. De scherp ingesneden vallei heeft het landschap vorm gegeven. Zoals verschillende beekvalleien in de regio heeft de Sassegembeekvallei een asymmetrisch dalstelsel, met een steilere helling op de oostoever dan op de noordwestelijke oever. Dit is het duidelijkst zichtbaar stroomafwaarts van Brakelbos.

De Sassegembeek is een snelstromende, ondiepe bronbeek met een sterk meanderend, grillig verloop en soms sterk uitgeholde oevers. De hoofdbronnen van de Sassegembeek ontspringen net ten westen van Brakelbos, in Vloesberg (Wallonië). Langs deze bronbeek strekt zich een brede overstromingszone uit, en op tientallen plaatsen liggen kleine kwel- en bronzones met zijbronbeken. Deze zijbeken zijn goed gestructureerd en hebben diepe geulen uitgesleten in de bosbodem. Het 'Rietfonteintje', centraal in het Brakelbos gelegen, is een van de opvallendste bronnen. Het water van deze bronzone wordt opgevangen in een gemetseld bronputje, en wordt vervolgens over enkele tientallen meters kunstmatig begeleid.

De Sassegembeek wordt gekenmerkt door een zeer goede biologische en chemische kwaliteit. De verschillende bronbeken van de Sassegembeek bezitten een rijke bronbosvegetatie, en hebben dit te danken aan de verscheidenheid van bron- en kwelsituaties. Bijna alle kenmerkende bronbossoorten worden teruggevonden: paar- en verspreidbladig goudveil, bittere veldkers, hangende zegge en reuzenpaardenstaart. Geen van voor genoemde soorten komt echter massaal voor, en sommige delen van de beeklopen zijn quasi vegetatieloos. Goed ontwikkelde vegetaties komen dus eerder vlekgewijs voor.⁶

1.2.2. Cultuurhistorisch landschap

1.2.2.1. Ontginningsgeschiedenis

Het gebied van Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek bestaat uit drie min of meer gescheiden landschapstypes, elk karakteristiek voor de Vlaamse Ardennen: de vallei van de Sassegembeek, het oude bos Brakelbos, en de open kouter rond de historische hoeve Hof ten Bossche.

De vallei van de Sassegembeek wordt al van op de oudst beschikbare kaarten gekenmerkt door graslanden. Deze valleigronden waren immers het best geschikt voor dit landgebruik. Sommige percelen werden begrensd door houtkanten of (knot)bomenrijen. Op de iets drogere gronden aan de rand van de vallei kwamen van oudsher ook akkers voor. Op de steilere valleiranden waren er hier en daar kleine bosjes. Hoewel er lokaal soms wijzigingen gebeurden qua landgebruik, bleef dit halfgesloten landschap doorheen de eeuwen vrij stabiel. Vanaf de 20ste eeuw was er een beperkte toename in bospercelen langs de beek aansluitend bij Brakelbos.

De beboste heuvels van de Vlaamse Ardennen en het aansluitende Pays des Collines worden beschouwd als relict van het vroegmiddeleeuwse Kolenwoud (*silva carbonaria*).⁷ Het huidige Brakelbos is een restant van het bos *Braglo* (866 kop. 18de eeuw), dat in de vroege middeleeuwen het grootste deel van de gemeente Brakel moet hebben bedekt.⁸

---

⁶ Econnection, s.d.

⁷ TACK, VAN DEN BREMT & HERMY 1993, 18

⁸ VAN DURME 1998, 235

Volgens Van Durme (1998) heeft de beboste heuvelkam tussen Flobecq/Vloesberg en Opbrakel een belangrijke rol gespeeld in het ontstaan van de taalgrens: "De verklaring van de scherpe tegenstelling tussen het geheel geromaniseerde Vloesberg en het van romanisering gevrijwaard gebleven Opbrakel moet niet ver gezocht worden: de bebossing van de heuvelkam die beide dorpen van elkaar scheidt en blijkens de toponymie in de 'cruciale' 12de eeuw een nog meer uitgesproken karakter had dan vandaag."⁹

Van de late middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie lagen er in het zuidwesten van Opbrakel twee grote en drie kleine bossen, die één aaneengesloten boscomplex vormden: het eigenlijke Brakelbos, het Bernaertsbos, het Bunderken, de Laaistok en het Hedeken. In de tweede helft van de 17de eeuw hadden deze bossen nog een gezamenlijke oppervlakte van 60 bunder 240 roeden (74,47 ha).¹⁰ Ze ressorteerden onder twee heerlijkheden en hadden verschillende eigenaars. Het eigenlijke Brakelbos was veruit het grootste bos (ruim 40 ha). Het Bernaertsbos lag ten noorden van het Brakelbos en was ongeveer 19 ha groot. De grens tussen beide bossen werd gevormd door de huidige Sassegembeek. Tijdens de laatste jaren van het ancien régime en tijdens de Franse periode (1794-1814) werd het Bernaertsbos gedeeltelijk ontgonnen, waardoor de naam Bernaertsbos uiteindelijk verdween. Het Bunderken was een klein bos (1 bunder 85 roeden) dat in het noorden, het oosten en het zuiden aan het Brakelbos grensde en in het westen aan het Pottelbergbos. Het Hedeken lag aan de oostelijke rand van het Brakelbos, ter hoogte van de Brakelbosstraat, en was ongeveer 2 ha groot. Het werd in de Franse periode volledig ontgonnen. De Laaistok lag ten noorden van het Hedeken en was ongeveer 5,5 ha groot. De zuidelijke Laaistok werd grotendeels ontgonnen in de 19de eeuw, de noordelijke Laaistok pas in de jaren 1920.¹¹

- Het eigenlijke Brakelbos tot 1740

Het Brakelbos grenst in het westen en het zuiden aan de bossen van het *Pays des Collines*, met name het Pottelbergbos en het Livierenbos. De grenzen van het bos vallen hier samen met de grens tussen de provincies Vlaanderen en Henegouwen, die teruggaat tot de oude grens tussen het graafschap Vlaanderen en het graafschap Henegouwen. Een van de oudste attestaties van het Brakelbos dateert van 1195: "*siluam illam de bracla que silua de louire contermina est*" ("het bos van Brakel dat aan het Livierenbos grenst"). Bij het Brakelbos sloot verder ten zuidoosten aan (1651-54): het *Cloosterbosch van Eenaeme* (= de huidige bebossing van de Modderode) en ten zuidwesten het Lummensbos (1651/54 *lummens bosch nu sconnincxbosch ghebruickt by syne hoogheyt den hertoghe van Lotteringen* = de bossen van de Pottelberg).¹²

Van de volle middeleeuwen tot 1740 was het Brakelbos een leen van de heerlijkheid Opbrakel. Deze heerlijkheid behoorde in de volle middeleeuwen toe aan de familie van Brakel. Bij de dood van Daniël, heer van Opbrakel, in 1320, kregen zijn beide zonen ieder een heerlijkheid. De oudste zoon erfde de heerlijkheid Opbrakel, de tweede zoon erfde het Hof ten Bossche of Court-au-bois.¹³ Het Hof ten Bossche was sindsdien een achterleen van de heerlijkheid Opbrakel, die op haar beurt afhing van het leenhof van de baronie Eine. Het is aannemelijk dat het Brakelbos in 1320 eveneens verdeeld werd. Vermoedelijk kreeg de oudste zoon het grootste deel van het bos (ten zuiden van de huidige Sassegembeek)

⁹ VAN DURME 1998, 203-204

¹⁰ DE LANGE 1975 (2), 216

¹¹ Het Hedeken en een klein deel van de zuidelijke Laaistok liggen buiten de bescherming als cultuurhistorisch landschap, tussen de Brakelbosstraat en de wandelweg 'Willemsveld', de zuidoostelijke grens van het voorgestelde cultuurhistorisch landschap.

¹² VAN DURME 1998, 204, met verwijzing naar De Lange 1976, 213-214

¹³ DE LANGE 1978, 2, met verwijzing naar Brakels 1952, 265 en Van Twembeke 1959, 97-98

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

terwijl het bos ten noorden van de beek naar de tweede zoon ging en dus werd toegevoegd aan het Hof ten Bossche. Later zou dit bos 'Bernaertsbos' genoemd worden.¹⁴

Uit de penningcohierien van 1571 blijkt dat het Brakelbos, dat toen een oppervlakte van 33 bunder en 1 dagwand (ca. 41 ha) had, toebehoorde aan jonkheer Jan van Hembyze. Bij het bos lag een '*behuyst stedeken*', allicht het huis van de boswachter.¹⁵ In 1651-1654 werd de parochie Opbrakel in kaart gebracht door Pieter Hoelman, gezworen landmeter.¹⁶ Het kaartboek van Hoelman bevat ook een kaart van het Brakelbos en de Laaistok. In de notities bij de kaart wordt vermeld dat het Brakelbos een oppervlakte van 33 bunder en 1 dagwand (ca. 41 ha) had en in leen gehouden werd van het leenhof van Opbrakel.

Het Brakelbos werd tijdens het ancien régime als middelhout beheerd. Het was onderverdeeld in hoven, waarvan er elk jaar twee werden verkocht en gekapt.¹⁷ Op 24 december 1707 stond Antoinette Françoise de Landas, vrouwe van Opbrakel, het Brakelbos en twee kleinere bossen in Opbrakel voor drie jaar af aan de gemeente Opbrakel, in ruil voor vrijstelling van de '*settinghe*', d.w.z. haar aandeel in de belasting die de gemeente Opbrakel aan de centrale overheid moest betalen. De gemeente mocht gedurende deze periode het '*rasphaut*' (hakhout) in het bos kappen.¹⁸ De opgaande bomen die tussen het hakhout stonden, bleven eigendom van Antoinette Françoise de Landas en mochten niet gekapt worden.

Op 14 maart 1740 verkocht de heer van Opbrakel het hele Brakelbos en de zuidelijke Laaistok aan Antoon Walckiers, die reeds eigenaar was van het Hof ten Bossche en het Bernaertsbos (zie verder). Van 1740 tot het midden van de 19de eeuw behoorden het Brakelbos, het Hof ten Bossche, het Bernaertsbos en de zuidelijke Laaistok toe aan dezelfde eigenaar.

- Het Hof ten Bossche tijdens het ancien régime

Buiten de hoofdheerlijkheid was het Hof ten Bossche het enige leen in Opbrakel dat de drie justitiegraden bezat, hetgeen betekent dat de heer van ten Bossche het recht had alle criminele zaken te berechten, tot het uitspreken van de doodstraf toe. Verder mocht de leenhouder een baljuw aanstellen, die het leenhof maande. Tevens mocht hij een 'vurster' of 'sergeant' (boswachter) aanstellen.¹⁹

¹⁴ "Joncheer Joorys van Bracle bedryft erfachtich eenen bosch ghenaeemt den Bernaertsbosch groot zestien buenderen of daer ontrent met een cleen huusken gheextimeert tsiaers 129 lb. par.". DE LANGE 1978, 7

¹⁵ "Joncheer Jan van Hembyze is erfachtich ghebruyckende eenen bosch ghenaeemt den Brakelbosch groot 33 buenderen een dachwant of daer ontrent met noch een behuyst stedeken daer an gheleghen groot 75 roeden". Jan van Hembyze bezat ook het Hof ter Bruggen in Opbrakel. DE LANGE 1975 (2), 210

¹⁶ Rijksarchief Gent (RAG), Gemeente Opbrakel, oud archief, 207

¹⁷ "Alvooren over de portée van de vercoopinghe van het slaghaut van den Braeckelbosch van data 30 january 1703 bij de prochie gheprofyctiert de somme van 339 pond. (...) Item de vercoopynghe van het slaghaut van den Braeckelbosch van date 14 november 1703 bij de prochie oock geprofyctiert bedraeghende de somme van 446 pond". RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 9

¹⁸ "Wij onderschreven vrouwe van Opbracle douariere van Reijghersvliet etc. verclaeren voor drij jaeren inganck nemende kerst(avond) seventhien hondert seven, aen burgm(eester), schepenen, pointers en setters der voornoemde prochie van Opbracle voor de prochie lasten en settinghen, op te segghen en abandonneren, onsen bosch binnen de voornoemde prochie ghenaeemt den Brakelbosch met het Bunderken t'saemen groot 33 bunderen 3 daghwant 27 roeden, item eene partije bosch ghenaeemt de Laeijstock groot 3 bunderen een daghwant, om bij hunlieden ofte de voornoemde prochie ghedurende den selven tijt van drij jaeren, te ghenieten het profijt ende wasdom van schueten ofte rasphaut, binnen den selven tijt daerop te wassen, protesterende mits dien binnen den selven tijt, ter causen van den voornoemden bosch niet belastelijck te sijn in eenighe sett(inghe) tot laste van den ontbloeters van den selve jaere omme te stellen. Toirconden 24 decembre 1707. A.F. de Landas, douariere van Reyghersvliet". RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 10

¹⁹ DE LANGE 1978, 3, met verwijzing naar RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 58, f° 1 v° - f° 2 r° en VAN TWEMBEKE 1959, 91-92

In 1571 behoorde het Hof ten Bossche toe aan jonkheer Joris van Brakel, die het verpachtte aan de weduwe van Adriaan de Vleeschauwer voor 528 pond parisis en zes halsters haver per jaar en dit voor een termijn van 12 jaar. Het pachthof was 51 bunders en een dagwand groot en bestond uit *'lant, mersch, brouck ende ghewee'*.²⁰

Uit het kaartboek van Hoelman (1651-1654) blijkt dat het Hof ten Bossche aan drie kanten omgeven was door bos. Ten zuiden van de hoeve lag het Brakelbos. In het westen lag *'den Bernaertsbosch, den bosch van de heerelickheyt ten Bossche'*. Dit bos was van het Brakelbos gescheiden door de huidige Sassegembeek, die toen nog gewoon *'de beke'* heette. Ten noorden van het hof lag een uitloper van het *'Conincxbosch'*. Voor het hof liep een oost-west georiënteerde dreef die oostwaarts in de richting van Pullem liep waar ze aansloot op het stratennet van Opbrakel. Een eindje voorbij het hof naar het westen toe kwam de dreef uit in de *'Ronsstraete'*, het verlengde van de huidige Pieter Hoelmanstraat, die vanuit Opbrakel verder dwars door het Bernaertsbos naar Ronse leidde.²¹ Het pachthof van het Hof ten Bossche wordt op de kaart van Hoelman gedetailleerd weergegeven. Het bestond uit vier gebouwen rondom een rechthoekig erf. Op het erf stond een torentje, wellicht een duiventil. De noordelijke en het westelijke gebouwen waren opgetrokken uit baksteen, zoals blijkt uit de rode kleur. De overige gebouwen bestonden uit hout en vakwerk. Aan de westzijde van de boerderij lag een boomgaard. Het pachthof had een oppervlakte van 40 bunder 7 roeden en bestond uit *'landt ende mersch, weeden ende broeckaign'*. Ten noorden van het pachthof lag een klein bos, het *'Honsbrouck'* (Hondsbroek).

Het Bernaertsbos dat bij het Hof ten Bossche lag werd rechtstreeks door de heer van Ten Bossche geëxploiteerd. Zoals de meeste bossen in die tijd, werd het als middelhout beheerd. Dat kan worden opgemaakt uit de processen-verbaal van de openbare houtverkopen die er gehouden werden.²²

In 1738 verkochten Alexander vander Meerssche en Marie Anne Theresia Rijn het Hof ten Bossche aan Jan Joseph Walckiers, heer van Oostwinkel en Moerbeke, en Antoon Walckiers.²³ In 1739 kocht Antoon Walckiers al het hout van het Brakelbos van Robert Maroux, heer van Opbrakel, en op 14 maart 1740 kocht hij het hele Brakelbos en de zuidelijke Laaistok van dezelfde Maroux. In 1740 deed Jan Joseph Walckiers afstand van al zijn rechten op de helft van het Hof ten Bossche, waardoor Antoon Walckiers de enige bezitter van het hof werd en tevens de grootste grondbezitter in Opbrakel.

Antoon Walckiers overleed in 1746. Zijn weduwe, Johanna Agnes de Pestre, hertrouwde met Hector Gabriel Falligan (1716-1781), waardoor laatstgenoemde heer van Ten Bossche werd. Dit was niet naar de zin van Jan Joseph Walckiers, heer van Galmaarden, een neef (oomzegger) van Antoon Walckiers, die een proces aanspande tegen zijn tante en haar tweede echtgenoot. Op 10 juni 1778 wees de Raad van Vlaanderen het Hof ten Bossche met het Brakelbos aan hem toe.²⁴

²⁰ DE LANGE 1978, 4, met verwijzing naar Stadsarchief Gent, Penningcohirien van Opbrakel van 1571, f° 18 r° en DE BROUWER 1954, 249, 261-271

²¹ DE LANGE 1978, 11

²² Op de openbare houtverkoop van 12 maart 1687 werden 9 loten slaghout in het Bernaertsbos met een oppervlakte van 803 roeden of 2,46 ha verkocht voor 303 pond en 10 schellingen parisis. Op de houtverkoop van 3 februari 1688 werden 10 loten slaghout met een gezamenlijke oppervlakte van 898 roeden (2,76 ha) verkocht voor 414 pond parisis. Op 23 juli 1687 werden 18 loten van elk 5 volwassen bomen verkocht voor 618 pond en op 9 april 1688 nog eens 29 loten van 6 bomen voor 519 pond. Deze opgaande bomen waren naar alle waarschijnlijkheid de overstaanders van het middelhoutbos. DE LANGE 1978, 19-20

²³ DE LANGE 1978, 27

²⁴ *Denombrement* van het Hof ten Bossche, 1 maart 1782. RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 689.

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Het eigenlijke Hof ten Bossche (het landbouwbedrijf) werd tot 1760 verpacht aan Guillielmus vanden Meerschaut. Deze werd in 1761 opgevolgd door Michiel Schutyser, de laatste grote pachter onder het ancien régime. Tot 1786 had hij het hele hof met een oppervlakte van ruim 45 ha in gebruik en in 1787-1788 kreeg hij er nog eens 10 ha bij, gelegen op de Hellekouter en de Gauwinkel.²⁵ Vanaf 1789 veranderde de wijze van verpachten grondig. Van de ruim 37 bunder, die tot dan toe steeds één gezamenlijke landbouwexploitatie hadden gevormd, werden nu slechts 20 bunder en 2 dagwand samen met de boerderij in pacht gegeven aan Louis Cosijns. De rest werd in kleinere percelen verdeeld en aan elf verschillende personen verpacht. De bossen werden niet verpacht maar rechtstreeks geëxploiteerd door Jan Joseph Walckiers.²⁶

Guillielmus vanden Meerschaut, pachter van het Hof ten Bossche tot 1760, teelde vooral tarwe, rogge en masteluin (een mengeling van tarwe en rogge) en in mindere mate haver. Dit blijkt uit een staat van de granen in de parochie Opbrakel uit 1740.²⁷ Zijn opvolger, Michiel Schutyser, teelde naast tarwe, rogge en haver ook aardappelen.²⁸

In 1790-1791 liet Jan Joseph Walckiers een veel ruimere woning voor de pachter bouwen, zoals blijkt uit een gedenksteen die tegen de voorgevel is aangebracht.²⁹ In 1792 vestigde hij een zware hypotheek (100.000 gulden) op het hof Ten Bossche.³⁰ Op 1 oktober 1795 werden de Oostenrijkse Nederlanden bij de Franse Republiek ingelijfd, waardoor de Franse wetten ook hier van kracht werden. Het ancien régime werd afgeschaft en met ancien régime verdwenen ook de heerlijkheden en de tienden. Hierdoor kreeg Walckiers het steeds moeilijker om zijn schulden af te lossen. In 1799 verkocht hij al zijn bezittingen om vervolgens naar Frankrijk te vertrekken.³¹

De velden ten zuidoosten van het Hof ten Bossche kennen sinds de middeleeuwen tot vandaag een continu akkergebruik. Het noordelijke deel van het Bernaertsbos, ten zuidwesten van de hoeve, werd later toegevoegd aan dit open landbouwareaal, samen vormen ze de huidige open kouter rondom Hof ten Bossche.

- Thadée van Saceghem: de nieuwe eigenaar van het Brakelbos en het Hof ten Bossche

Tussen 1799 en 1805 verkocht een zoon van Jan Joseph Walckiers, Govard-Joseph-Ghislain, het goed ten Bossche met het Brakelbos aan de Gentse rentenier Thadée van Saceghem. Uiterlijk in 1805 kocht deze grootgrondbezitter ook het Bernaertsbos, de zuidelijke Laaistok en het Hedeken. Zo verwierf hij ruim 120 ha bos, akkers en weiden in Opbrakel.³² De huidige Sassegembeek is naar hem vernoemd. Slechts twee percelen van het Brakelbos behoorden niet toe aan van Saceghem, met name de percelen sectie A, nummers 59 en 60, groot 63,10 respectievelijk 69,40 are. Deze percelen, die in het uiterste zuiden van het bos lagen en als '*kapbosch*' beheerd werden, behoorden toe aan F. Maes, een andere Gentse rentenier.³³

²⁵ DE LANGE 1978, 31

²⁶ DE LANGE 1978, 32

²⁷ *Guillielmus van den Meerschaut pachter in het Hof ten Bossche op sijnen solder boven de steene caemer bevonden twintigh sacken taerwe, twee sacken rogghe, dry sacken haver. Op den solder boven de keucken ende caemer ten westen bevonden vijftwintigh sacken taerwe, vijfthien sacken mesteluyn.* Staat van de granen in de parochie Opbrakel, opgemaakt op 19 en 20 mei 1740. RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 181

²⁸ RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 183 (inventaris van de landbouwgewassen, 11 jan. 1785)

²⁹ CAMBIER 1983, 280-283

³⁰ DE LANGE 1978, 30

³¹ STAPPERS e.a. 2005, 15

³² DE LANGE 1978, 34

³³ RAG, Kadaster van Oost-Vlaanderen, 227 (uittreksel uit de kadastrale legger van Opbrakel, niet gedateerd, vóór 1830.

Tijdens de laatste jaren van het ancien régime werd een deel van het Bernaertsbos gerooid en omgevormd tot landbouwgrond. Het ging om het meest noordelijke deel, dat tot aan D'Hutte reikte, en een brede strook ten westen van het Hof ten Bossche. In 1805 en 1807 werden de gerooide percelen verpacht aan Louis Cosijns, de pachter van de boerderij. Het resterende deel van het Bernaertsbos, dat van Saceghem niet in pacht had gegeven maar voor zichzelf behield, had in 1807-1811 nog maar een oppervlakte van 12 bunder en 393 roeden. De niet verpachte 'nieuwe planterij' had toen onder de benaming 'Goed ten Bossche bosch' nog een oppervlakte van 3 bunder en 100 roeden.³⁴ Ook het Hedeken en de zuidelijke Laaistok werden in die tijd gerooid en omgevormd tot landbouwgrond (zie verder). Het Bunderken en de noordelijke Laaistok bleven bebost. In totaal werd dus aan het einde van het ancien régime en in de Franse Tijd 18 à 19 ha bos in het zuidwesten van Opbrakel gerooid, waardoor de beboste oppervlakte daalde tot ongeveer 60 ha.³⁵

De Gentse rentenier Thadée van Saceghem bleef tot aan zijn dood in 1855 eigenaar van 120 ha grond in Opbrakel, in één blok gelegen in het zuidwesten van de gemeente. Ongeveer de helft daarvan was bebost. In 1827 kreeg van Saceghem toestemming van de administrateur der Domeinen, Waters en Bossen, te Gent om twee boswachters aan te stellen.³⁶

In 1835 werd het primitief kadaster voltooid. Uit de kaarten van het primitief kadaster blijkt dat het Bernaertsbos en het Brakelbos niet langer als aparte bossen werden beschouwd. De naam Bernaertsbos komt op de kadasterkaart niet voor. Het Brakelbos strekte zich nu uit ten noorden van de Sassegembeek tot voorbij de huidige Laaistokstraat. Dit 'nieuwe' Brakelbos, dat ook aan de zuidoostelijke rand een deel van de zuidelijke Laaistok had ingelijfd, had in 1835-1855 een oppervlakte van 57 ha 6 a en 80 ca, wat in vergelijking met 1812 een verdere inkrimping betekent met ruim 4 ha. Van de 'nieuwe planterij' bleef enkel nog het Hondsbroek over, een perceel bos van 2 ha 60 a gelegen tussen het 'hof' en de in 1846 aangelegde rijksweg naar Ronse. In die periode werd ook een kleine boerderij gebouwd langs de Laaistokstraat niet ver van de Sassegembeek.³⁷

Volgens het primitief kadaster werden de percelen van het Brakelbos die toebehoorden aan Thadée van Saceghem beheerd als 'kapbosch'. Ook de twee kleine percelen in het zuiden van het Brakelbos, die toebehoorden aan de rentenier Maes uit Gent, werden als 'kapbosch' beheerd. Aangezien de Opbrakelse bossen tijdens het ancien régime als middelhout beheerd werden, moeten we de term 'kapbosch' interpreteren als 'hakhout met overstaanders', d.w.z. middelhout.

Na de dood van Thadée van Saceghem in 1855 werd zijn domein in Opbrakel (het hof ten Bossche, de landerijen, de bossen, het boerderijtje aan de Laaistokstraat en een woning op het Hedeken) verkocht aan Jan-Baptist Rombaut, notaris te Nederbrakel. Bij diens dood in 1873 ging alles naar zijn weduwe Celine Roossens, die reeds onder eigen naam de noordelijke Laaistok en een tweede boerderijtje dichtbij de kruising van de Sassegembeek en de Laaistokstraat had opgekocht (samen goed voor bijna 6 ha grond). Bij haar overlijden in 1885 werd haar bezit (ruim 136 ha) verdeeld onder haar drie kinderen. Elisa Marie Rombaut, weduwe Ernest Allard-Rombaut, uit Brussel kreeg 36 ha 65 a 20 ca, nl. het grootste deel van het Brakelbos samen met de hele Laaistok en het Hedeken; Arthur Rombaut, notaris te Gent, erfde 23 ha 14 a 90 ca landerijen; terwijl het grootste stuk, nl. het eigenlijke Hof ten Bossche met de meeste kouters en weiden, het deel van het Brakelbos ten noorden van de huidige Laaistokstraat evenals het Hondsbroek, samen 51 ha 6 a 20 ca, in handen kwam van ingenieur Eugène Rombaut-Minette, woonachtig te Elsene.³⁸

³⁴ DE LANGE 1975 (1), 35

³⁵ DE LANGE 1975 (2), 224

³⁶ DE LANGE 1978, 36

³⁷ DE LANGE 1978, 37

³⁸ DE LANGE 1978, 38

- Het Hedeken en de Laaistok

Het Hedeken en de Laaistok zijn gelegen aan de oostelijke rand van het Brakelbos. Het Hedeken ligt tussen de Brakelbosstraat en de wandelweg 'Willemsveld' en buiten de bescherming. Het grootste deel van het Hedeken is nu weide. Op de plaats van de huidige woning in de Brakelbosstraat stond voor de Tweede Wereldoorlog de herberg 'De Sergeant'. De Laaistok ligt ten noorden van het Hedeken. Tegenwoordig is de Laaistok een weide. De huidige Laaistokstraat is naar dit bos vernoemd. Tijdens het ancien régime werden het Hedeken en de Laaistok als hakhout of middelhout beheerd.

De zuidelijke Laaistok bestond in 1812 uit twee delen. Het ene deel had een oppervlakte van 1,24 ha en was bos van de 1e klasse, zoals het Brakelbos; het andere deel had een oppervlakte van 2,79 ha en was land van de 3e klasse. Deze verdeling is volgens De Lange gebeurd volgens de hoogteligging. Het laagst gelegen deel tegen het Brakelbos bleef bebost, terwijl het hoger gelegen deel in cultuur werd gebracht. Het rooien moet gebeurd zijn na 1774. Ook van het grote Brakelbos werden toen 900 roeden gerooid en omgevormd tot akker. Sindsdien is de grens tussen het Brakelbos en de zuidelijke Laaistok tot op de huidige dag niet meer veranderd.³⁹ De noordelijke Laaistok werd pas in de jaren 1920 gedeeltelijk ontgonnen.

- Soortensamenstelling van de Opbrakelse bossen in de 18de en 19de eeuw

In het oud archief van de heerlijkheid Opbrakel bevinden zich enkele processen-verbaal van openbare houtverkopen die informatie verschaffen over de soortensamenstelling en het beheer van de bossen in de heerlijkheid. Op 5 december 1773 werd het hakhout van een particulier bos, 'de Clauwinghen', openbaar verkocht.⁴⁰ Het hakhout werd verdeeld in 31 kopen. De kopers moesten hun hout zelf kappen. De verkoopvoorwaarden bepaalden dat zij het hakhout naar behoren moesten kappen, zonder de oude hakhoutstoven te beschadigen. De opgaande eiken, beuken en essen, die tussen het hakhout stonden, mochten ze niet kappen. Bovendien moesten ze op elke koop 'drie eenpijlige bercken ofte andere witte plantsoenen' laten staan. Deze bomen werden vooraf 'geteeckent ofte gheschraept'. De kopers moesten hun hout vóór 15 maart kappen en vóór Sint-Jansdag (24 juni) uit het bos voeren.⁴¹

Over de soortensamenstelling van de bossen in Opbrakel schreef Ph. Vandermaelen (1834): « *Les propriétés boisées occupent environ un quart de la surface : le chêne, le tremble, l'aune, le hêtre, sont les essences qui dominent* ». ⁴² In de loop van de 19de eeuw werd het middelhout geleidelijk aan omgevormd tot hooghout. De belangrijkste reden hiervoor was dat de vraag naar brandhout afnam door het toenemend gebruik van steenkool, terwijl de vraag naar timmerhout toenam. Voor boscijenaars was het dus financieel voordelig om middelhout om te vormen tot hooghout.

In Opbrakel kwamen ook veel bomen voor buiten bosverband. De inwoners van Opbrakel hadden vroeger de gewoonte hun erf met hagen van de naburige percelen en van de straat af te scheiden. Uit de straatschouwingen die elk jaar in Opbrakel gehouden werden, blijkt dat er veel bomen langs de straten stonden. Het ging zowel om knotbomen als opgaande bomen.⁴³ In de tuinen stonden ook fruitbomen. Af en toe werden er openbare verkopen gehouden van de bomen die op een erf stonden. Op een openbare verkoop in 1776 werden

³⁹ DE LANGE 1975 (1), 91

⁴⁰ De precieze ligging van dit bos is niet bekend.

⁴¹ RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 119

⁴² VANDERMAELEN 1834, 173

⁴³ *Mijnheer van Opbracle tot aen den Grooten Brouck de geteeckende boomen van de straete te weiren (...); Adriaen Louis van Damme op d'ander sijde geordonneert sijnen cant ofte haeghe te weiren volghens teecken (...); Pieter de Cubber aen sijn huystede geordonneert d'haeghe te weiren volgens teecken (...);* RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 164, straatschouwing 1764, f° 99

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

de volgende bomen verkocht: eiken (zowel opgaand als geknot), essen (idem), wilgen (idem), abelen, berken, elzen, een opgaande olm alsook appel- en kersbomen.⁴⁴

In de bossen van Opbrakel en Flobecq kwamen vroeger veel blauwe bosbessen voor, in de streek 'kozijntjes' genaamd. Deze soort deed het bijzonder goed in de bossen op de Modderode en de Pottelberg. In de periode dat de bessen rijp waren – naar gelang van de mildheid van de seizoenen van half juni tot einde juli – zag men tientallen vrouwen en kinderen naar de Modderode trekken om er 'kozijntjes' te plukken. Rond 1950 kreeg men voor een kilo bosbessen 11 à 13 frank. Als men weet dat sommige mensen tot 10 kg per dag konden plukken, dan was dat een mooie bijverdienste. De 'kozijntjes' werden opgekocht door plaatselijke fruithandelaars, die ze exporteerden naar Engeland.⁴⁵ Tegenwoordig zijn er op de Modderode en de Pottelberg geen blauwe bosbessen meer te vinden omdat de bossen op deze heuvels door de grootschalige zandwinning verdwenen zijn. In 2010 werd een klein deel van het Brakelbos ontbost om de blauwe bosbes en de struikheide meer kansen te geven.

- Het opkomend toerisme

Aan het eind van de 19de eeuw begonnen de heuvels van Zuid-Oost-Vlaanderen en het aangrenzende deel van Henegouwen zich te ontwikkelen tot een populaire toeristische bestemming. De schoonheid van de natuur in de streek werd beschreven door verschillende schrijvers zoals Omer Wattez uit Schorisse, auteur van *Een hoekje van Zuid-Vlaanderen* (1890), later uitgewerkt in *De Vlaamsche Ardennen* (1914). Volgens Omer Wattez zou zijn vriend Pol de Mont tijdens een gemeenschappelijke wandeling in 1888 voor het eerst de term 'Vlaamse Ardennen' gebruikt hebben. In 1901 publiceerde Theodoor Sevens zijn *Reisjes in Zuid-Vlaanderen*, in 1912 verscheen *Nos Ardennes Flamandes* van Achille Boterdaele en in hetzelfde jaar publiceerden J. Patriarche e.a. het met foto's geïllustreerde *Commune de Flobecq. Notice Illustrée*.⁴⁶

Op het Hedeken, vlak bij de ingang van het Brakelbos, stond in de 19de eeuw een boswachtershuis. In 1874 werd dit huis afgebroken en vervangen door een huis met een herberg, 'A la Chasse Royale – Au Sergeant' genaamd, die tot kort voor de Tweede Wereldoorlog druk bezocht zou worden door wandelaars en natuurliefhebbers, zoals Herman Teirlinck, Omer Wattez, Pol de Mont en Abraham Hans.⁴⁷ De herberg, die geëxploiteerd werd door Livinus De Lange, werd in de volksmond 'de Sergeant' genoemd. In de tweede helft van de jaren 1930 hield 'de Sergeant' als herberg op te bestaan. In 1947 of 1948 werd hij afgebroken en vervangen door een woonhuis (Brakelbosstraat 78).

Vanaf de Sergeant liep een beukendreef door het Brakelbos, de huidige Brakelbosstraat. Een daarbij aansluitend paadje leidde in de richting van het Hof ten Bossche langs het Rietfonteinje naar beneden. Eind 19de eeuw lagen hier twee vijvers waarvan het water in een reeks watervalletjes wegstroomde. Boven de 'cascade' werd begin 20ste eeuw een rustieke houten brug gebouwd door Johan-Baptist De Lange, de boswachter van het Brakelbos. Het ensemble was een toeristische attractie maar reeds in 1912 was de vijver aan het dichtslibben, zoals J. Patriarche, een Vloesbergse natuurliefhebber, het met spijt opmerkte. In zijn boek *Le patrimoine de Flobecq* beschreef Pierre Malingreau 'le pont et la cascade du Sergeant dans le Bois de Brakel' als volgt: « Ces deux curiosités se trouvent non loin de cette ferme (du Sergent). Elles se trouvent toutes les deux dans les environs de l'endroit appelé actuellement « Tsuuskieshol » (Pont monumental en pierre). Le pont fut au début de siècle construit par Johan-Baptist De Lange, frère de Livinus. Il était gardien de ces immenses bois. En 1930, le pont se brisa et tomba dans la cascade. C'est ainsi qu'actuellement on ne voit plus qu'un grand trou. Anciennement, beaucoup de personnes

⁴⁴ RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 120 (openbare verkoop van 30 aug. 1776)

⁴⁵ DE LANGE & DE LANGE 2004, 76-77

⁴⁶ DE LANGE 1975 (2), 232

⁴⁷ DE LANGE & DE LANGE 2004, 29

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

*venaient se promener et déjeuner dans les environs de la cascade ».*⁴⁸ In 1975 was er van de vijvers, waterval en brug niets meer te bespeuren.⁴⁹

- De Eerste Wereldoorlog en het Interbellum

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de meeste bomen van het Brakelbos gekapt door de Duitsers.⁵⁰ De werken begonnen in mei 1917 en duurden tot de aftocht van het Duitse leger in oktober 1918. Een aantal soldaten van de 'Baudirektion 4' waren reeds op 12 mei 1917 aangekomen met enkele paarden. Ze gingen onmiddellijk over tot het aanwerven van werklieden die ze gemakkelijk vonden, want ze ontvingen 2 mark loon per dag en bovendien werden ze vrijgesteld van verplichte tewerkstelling elders. De werklieden waren afkomstig van Opbrakel, Zegelsem, Elst, Parike, St.-Maria-Oudenhove en Everbeek maar het grootste deel kwam uit Nederbrakel. De eerste bomen werden geveld niet ver van de woning van de weduwe van Livinus De Lange. De kappingen gingen daarna verder in de richting van de Potaarde en het Rietfonteintje. De bomen werden via een speciaal aangelegde spoorweg naar een houtzagerij in de Statiestraat in Nederbrakel gevoerd, waar ze verzaagd werden tot planken en balken voor het maken van schuilplaatsen, barakken, enz.⁵¹

Aanvankelijk kaptten de Duitsers alleen de grote bomen maar na verloop van tijd begonnen ze ook de jongere bomen te kappen, om er houtskool van te maken. De plaatselijke bevolking, die grote nood had aan brandstof, mocht aanvankelijk de boomtoppen kopen maar na een tijdje werd dit verboden. Het gemeentebestuur van Opbrakel richtte op 2 juni 1917 een verzoekschrift aan de Duitse overheid *"teneinde te bekomen dat toch de toppen der boomen in de gemeente zouden mogen blijven om de inwoners van Opbrakel, Nederbrakel en omliggende gemeenten aan brandstof te gerieven"*. Aan dit verzoek werd echter geen gevolg gegeven.

Tijdens de winter van 1917-1918 begon men met het afzagen van de sparren. Morre (1973) schrijft hierover: *"Van aan de Nekkensputte tot boven op de "Modrodde" en van aan "Meetsieshuizeke" (waar toen nog kluizenaarster Sylvie woonde) langs de Zwies tot bijna tegen het Buunderke werden duizenden sparren afgezaagd en bijna alle werden langs het Zakske naar het smalspoor in het Brakelbos gesleept"*.⁵² In de zomer van 1918 werkten er in de bossen ten minste 150 arbeiders en een vijftiental Duitsers, zonder de talrijke Ronsenaars die onder het toezicht van Duitse spoorssoldaten bomen en houtskolen kwamen laden in de Louviere aan het 'Toethuis'.⁵³

Op 18 oktober 1918 vertrokken de soldaten van de 'Baudirektion 4' uit Brakel. Hiermee kwam een eind aan de kappingen in het Brakelbos, de Heyne en het Livierenbos. In december 1918 richtte een zekere Santens uit Oudenaarde een zagerij op in de Louviere om de door de Duitsers achtergelaten bomen te verzagen. Op D'Hoppe werd een soortgelijke zagerij opgericht. In die tijd bood het Brakelbos een desolate aanblik. Nagenoeg alle opgaande bomen waren door de Duitsers gekapt. Alleen 'Den Dikken Beuk' hadden ze laten staan, een boom met een stamomtrek van meer dan vijf meter. Helaas werd deze boom in 1922 alsnog geveld.⁵⁴

Tijdens de jaren 1919, 1920 en 1921 werden de bossen grotendeels opnieuw beplant met jonge boompjes, geschonken door de Verenigde Staten. Daaronder bevonden zich heel wat Amerikaanse eiken, die tot in de jaren 1980 het beeld van de bossen bepaalden. Uit deze periode dateren ook de meeste gelijkjarige beukenbestanden in Brakelbos.

⁴⁸ DE LANGE & DE LANGE 2004, 30

⁴⁹ DE LANGE 1975 (2), 228, met verwijzing naar PATRIARCHE 1912, 24-25

⁵⁰ MORRE 1973

⁵¹ DE LANGE & DE LANGE 2004, 11

⁵² MORRE 1973, 24

⁵³ MORRE 1973, 22

⁵⁴ DE LANGE & DE LANGE 2004, 11

In 1924 verkochten de twee schoonzons van weduwe Ernest Allard-Rombaut, artilleriekapitein Didier Allard uit Luik en advocaat De Prelle de la Nieppe-Allard uit Brussel, hun deel van het Brakelbos en een klein stuk van de noordelijke Laaistok, samen ruim 28 ha groot, aan het Parijse vastgoedbedrijf Bernheim, dat dit bos in 1928 doorverkocht aan de C.O.O. van Oudenaarde. In 1925 verkochten ze het resterende deel, nl. het Hedeken met de herberg 'Sergeant', de zuidelijke Laaistok en het grootste deel van de noordelijke Laaistok aan de familie De Lange. De andere 25 ha van het Brakelbos kwamen in 1920 door verdeling in handen van Paul Van Cleemputte-Bernaeyge en in 1929 door verkoop in het bezit van Maurits Cauchie-Soyez, handelaar te Deux-Acren, die ze in 1931 verder verkocht aan Edouard Dupuis-Van de Maele, nijveraars te Ollignies.⁵⁵ In mei 1951 wist de C.O.O. van Oudenaarde ook dit deel te verwerven, waardoor het gehele Brakelbos, ruim 52 ha groot, haar eigendom werd. Het stuk ten noorden van de huidige Laaistokstraat, 4 ha 33 a groot, was reeds in 1920 gerooid, terwijl het afzonderlijk gelegen Hondsbroek (2 ha 6 a) in 1932 in weiland werd herschapen. Hierdoor verdwenen de laatste restanten van de beboste zuidwestelijke hoek van Opbrakel ten noorden van de huidige Laaistokstraat.⁵⁶

Nadat het Brakelbos in het bezit gekomen was van de C.O.O. van Oudenaarde, werd het beheer ervan toevertrouwd aan het bestuur van Waters en Bossen, de voorloper van het agentschap voor Natuur en Bos. De laatste jaren voert het agentschap voor Natuur en Bos gerichte kappingen uit om meer licht in het bos te brengen. Zo kan zich een gevarieerd, gemengd loofbos met beuk, zomereik, es en esdoorn ontwikkelen.⁵⁷ De meeste Amerikaanse eiken die aangeplant waren na de Eerste Wereldoorlog zijn inmiddels gekapt. De beuken uit dezelfde periode bepalen tegenwoordig grotendeels het uitzicht van het Brakelbos.

1.2.2.2. Landschapselementen (wegen, houtig erfgoed)

De belangrijkste weg in het Brakelbos tijdens het ancien régime was de Brakelbosstraat, die toen nog Bosstraat heette. Zoals de meeste gemeentewegen in Opbrakel, was de Bosstraat 20 voet (5,54 m) breed en onverhard. Tijdens de straatschouwing van 1764 bevalen de schepenen de Bosstraat bij het begin van het Brakelbos te verbreden en te effenen en de overhangende takken terug te snoeien.⁵⁸ Op de Atlas der Buurtwegen wordt de Brakelbosstraat 'Chemin n° 5' genoemd.

De Laaistokstraat ('Chemin n° 15' op de Atlas der Buurtwegen) werd in het begin van de 19de eeuw aangelegd. De straat is te zien op de kaarten van het primitief kadaster (1835) maar de naam 'Laaistokstraat' wordt er nog niet op vermeld. De straatnaam wordt wel vermeld op de Poppkaart (1841-1879). Nagenoeg alle bospercelen ten noorden van de Laaistokstraat werden achteraf ontgonnen, zodat deze straat nu de grens vormt tussen het Brakelbos en het akkerland op de kouter rond het Hof ten Bossche. De Laaistokstraat en de Brakelbosstraat zijn verbonden door twee rechte en parallelle wegen (Sectie A, nr. 57 en 66), die dienden voor de exploitatie van het bos. Deze wegen zijn te zien op de kaarten van het primitief kadaster maar niet op de Ferrariskaart (1771-1777). Vermoedelijk zijn ze begin 19de eeuw aangelegd in opdracht van Thadée van Saceghem, de toenmalige eigenaar van het Brakelbos. Het primitief kadaster noemt ze 'landwegen'. De oostelijke landweg werd in de volksmond 'Sergeantdreef' ('La drève du Sergeant') genoemd.⁵⁹ Door het Brakelbos loopt voorts een noordwest-zuidoost georiënteerde voetweg die het Hof ten Bossche verbindt met de Brakelbosstraat ('Sentier nr. 57' op de

⁵⁵ DE LANGE 1978, 38-39

⁵⁶ DE LANGE 1978, 38-39

⁵⁷ [Brakelbos | Agentschap voor Natuur en Bos](#)

⁵⁸ 't Begin van den Braeckelbosch volgens putten geordonneert de straete te breeden ende effenen ende de boomen te weiren die geteeckent sijn soo verre sij streckt. Mijnheer van Opbraeclen aen 't Bunderken gelijcke ordonnantie. RAG, Gemeente Opbrakel, oud archief, 164, Straatschouwing 1764, f° 109

⁵⁹ DE LANGE & DE LANGE 2004, 32

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Atlas der Buurtwegen, thans Rietfontaineweg). Deze weg is reeds te zien op de kaarten van het primitief kadaster maar niet op de Ferrariskaart. Hij dankt zijn naam aan het Rietfonteintje, een van de grootste bronnen in het Brakelbos.

Van het Hof ten Bossche (ID 74013) loopt de Hof Ten Bosscheweg (ID 308552) naar het noordoosten over de akkers richting Pullem. Het wegtracé is al aanwezig op de 18de-eeuwse kaarten van Villaret en de Ferraris en maakte deel uit van het netwerk aan onverharde wegen en voetwegen ten noorden van Brakelbos. Het eerste deel van de weg, ter hoogte van Hof ten Bossche heeft een bolrond profiel en is gekasseid met veldsteen. Halverwege de kouter wordt dit een onverharde weg die de beek kruist en aantakt op de weg Pullem. Bij een hoeve (ID 308555) met twee lindes is opnieuw een wegdeel verhard met veldstenen.

Doorheen het gebied lopen nog enkele andere oude en grotendeels onverharde wegen: Pullem, Meerslos, Ronsweg. Ze vormen de verbindingen tussen de bewoningskernen aan de rand van de vallei.

In de Sassegembeekvallei markeren clusters van houtkanten en knotbomenrijen (ID 300666) de historische perceelsgrenzen. De knotbomen leveren hout maar vervullen ook een functie bij het draineren van de graslanden en het voorkomen van erosie. In de knotbomenrijen gaat het om fladderiep (*Ulmus laevis*), tamme kastanje (*Castanea sativa*), haagbeuk (*Carpinus betulus*), gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), zomereik (*Quercus robur*) en wilg (*Salix*). In de houtkanten is zwaar hakhout van hazelaar (*Corylus avellana*) en haagbeuk (*Carpinus betulus*) aanwezig.

Aan de oostrand van de Laaistok ligt een kwelgrasland (ID 300670) met veel microreliëf waar centraal in de weide een bron ontspringt. Het kwelwater brengt een aantal waardevolle plantensoorten met zich mee (onder andere ereprijs, dagkoekoeksbloem en egelboterbloem). Het grasland telt ook een aantal markante opgaande bomen en knotbomen van grote omvang en ouderdom.

In het Brakelbos staan twee markante bomen met een cultuurhistorische betekenis. Op het kruispunt van de Rietfontaineweg, de Brakelbosstraat en Willemsveld, aan de rand van het Brakelbos, staat bij een kleine [veldkapel](#), boven op een talud, een opgaande kapelboom (ID 133181). Het is een paardenkastanje die, met zijn zichtbaar geworden wortels, het talud verstevigt. De bakstenen veldkapel (ID 73990) is reeds te zien op een prentbriefkaart van omstreeks 1900. Op de achterzijde is het jaartal '1982' aangebracht, verwijzend naar het jaar waarin de kapel werd hersteld. Midden in Brakelbos staat bij het Rietfonteintje een hulst die gebruikt wordt als fetisjboom (ID 133180). Kleurrijke linten met boodschappen zijn er opgehangen. Het Rietfonteintje is een van de bronnen die de Sassegembeek voedt. Het water van deze bron wordt opgevangen in een gemetseld opvangbekken. In het Brakelbos komen nog verschillende andere bronnen voor, die evenwel niet voorzien zijn van een gemetseld opvangbekken.

1.2.2.3. Bouwkundig erfgoed

Dicht bij de Sergeant, langs de Brakelbosdreef die naar de Caplette loopt, werd in 1782 het Livineskruis opgericht, ter nagedachtenis van de 21-jarige Livina Bruggelinck die hier op 16 juni 1738 werd vermoord.⁶⁰ In 2013 werd het kruis volledig gerestaureerd nadat het was vernield door vandalen.

Naast het Hof ten Bossche op de kouter centraal in het gebied, komen er langs de randen van de vallei (Pieter Hoelmanstraat) en hier en daar ook wat dieper in de vallei (Pullem) enkele traditionele hoeves, boerenarbeiderswoningen en dorpswoningen voor.

⁶⁰ [Livineskruisen | Inventaris Onroerend Erfgoed](#); DE LANGE & DE LANGE 2004, 47; DE LANGE 1975 (2) 229

1.2.2.4 Archeologie

Van de spoorweg die door de Duitsers tijdens WO I aangelegd werd, zijn nog steeds relictten in het Brakelbos te vinden. Via deze spoorweg werden gevelde bomen naar een zagerij bij het station van Nederbrakel gevoerd.⁶¹ In 1917-1918 verwerkten de Duitsers grote hoeveelheden takhout van de gekapte bomen in het Brakelbos tot houtskool. Aan het eind van de oorlog moeten er verschillende houtskoolmeilers in het Brakelbos geweest zijn. Na de oorlog zijn deze meilers waarschijnlijk genivelleerd, om nieuwe bomen te kunnen aanplanten. Het is mogelijk dat er hier en daar nog relictten van niet volledig genivelleerde meilers te vinden zijn.

1.2.2.5 Huidig bodemgebruik

In het Brakelbos vallen vooral de gelijkjarige beukenbestanden op die na WO I aangeplant werden en in de lente een vlakdekkende voorjaarsflora van boshyacint vertonen. De laatste jaren wordt er gewerkt aan een meer gemengd bos met meer ongelijkjarige bestanden. Daarnaast zijn er verschillende zones met bronbos langs de bronzones van de Sassegembeek. Het Brakelbos is botanisch zeer waardevol. Het bevat oud bosvegetatie met een uitbundige voorjaarsvegetatie met onder meer bosanemoon, wilde hyacint, wilde narcis, daslook, paarbladig goudveil,... De bosgrens is overal erg scherp. Vaak is er op de overhang van bos naar grasland- of akkerland een uitgesproken natuurlijk talud aanwezig.

De kouter rond Hof ten Bossche is een open landschap gebruikt voor de landbouw, vooral akkerland.

In de vallei van de Sassegembeek komt een kleinschalig landschap voor met een afwisseling van graslanden met bosjes, houtkanten en (knot)bomenrijen.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1. Brakelbos

- a. Oud bos, met aandeel beukenbestanden
- b. Beboste bronvalleien met reliëf
  - i. Rietfontejntje met hulst als fetisjboom (ID 133180)
- c. Oud bosflora (boshyacint, wilde narcis,...) en flora van bronbos
- d. Rechte wegtracés door het bos
- e. Bosrand met -wal aan noordrand Brakelbos
- f. Veldkapelletje (ID 73990) met paardenkastanje als kapelboom (ID 133181)
- g. Livineskruisen (ID 73991)

2. Open kouter rond het Hof ten Bossche

- a. Brakel, Ronsesestraat 265, Historische hoeve Hof ten Bossche met gekasseide oprit (ID 74013)
- b. Open kouter met landbouwgebruik rond Hof ten Bossche
- c. Onverharde en deels gekasseide wegen
  - i. Hof ten Bosscheweg (ID 308552)

3. Vallei van de Sassegembeek

- a. Bronvallei ten noorden van Hof ten Bossche met verschillende bronnen, vijver en hoogstamboomgaard
- b. Asymmetrisch valleistelsel met weilanden, houtkanten en (knot)bomenrijen
- c. Kwelgrasland met perceelsrandbeplanting van zomereik, haagbeuk en zwarte els (ID 300670)
- d. Knotbomenrijen en houtkanten - Sassegembeekvallei (ID 300666):
  - i. Knothaagbeuken op steilrand (ID 133402)

⁶¹ DE LANGE & DE LANGE 2004, 11

- ii. Knotwilgen langs grasland bij Sassegembeek (ID 133401)
- iii. Hoge knotes (ID 133403)
- iv. Knoteik in bosrand (ID 133400)
- v. Knothaagbeuk (ID 133399)
- vi. Twee grauwe abelen in bosrand (ID 133412)
- vii. Geknotte tamme kastanjes en relict van kaphaag met fladderiepen (ID 133411)
- viii. Drie fladderiepen als knotboom (ID 133409)
- ix. Fladderiep als hoekboom (ID 133408)
- x. Kaphaag langs voetweg en bosrand (ID 133407)
- xi. Geknotte fladderiep als hoekboom (ID 133386)
- e. Andere houtige beplantingen met erfgoedwaarde:
  - i. Twee populieren als hoekboom (ID 133389)
  - ii. Knothaagbeuk (ID 133388)
  - iii. Hakhout van hazelaar (ID 133387)
  - iv. Knotes en knothaagbeuk bij hoeve (ID 133404)
  - v. Gekandelaarde kapellinde (ID 301024)
  - vi. Essenkaphaag (ID 308560)
  - vii. Knotbomenrij van zomereik en haagbeuk (ID 308561)
- f. Gebouwen met erfgoedwaarde:
  - i. Brakel, Pieter Hoelmanstraat 49, Dorpswoning (ID 308556)
  - ii. Brakel, Pieter Hoelmanstraat 51, Semigesloten hoeve en wegkapelletje (ID 74009)
  - iii. Brakel, Pieter Hoelmanstraat 53, Semi-gesloten hoeve (ID 308557)
  - iv. Brakel, Pieter Hoelmanstraat 54, Onze-Lieve-Vrouwekapel bij semigesloten hoeve (ID 74010)
  - v. Brakel, Pieter Hoelmanstraat 57, Semi-gesloten hoeve (ID 308558)
  - vi. Brakel, Pullem 14, Boerenarbeiderswoning (ID 308553)
  - vii. Brakel, Pullem 16, Semi-gesloten hoeve met twee lindes bij de erftoegang (ID 308555)

Het landschap rond het Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek wordt gekenmerkt door het voorkomen van enkele zichten die bijdragen aan een gevarieerd landschap:

- Zicht 1: vanop de Ronsesestraat tussen de bebouwing aan de gewestgrens en de oprit naar het Hof ten Bossche. Het is een zeer ruim en ver zicht in oostelijke richting over de kouter van Hof ten Bossche naar de bosrand van Brakelbos en over de vallei van de Sassegembeek.
- Zicht 2: van aan de noordrand van Brakelbos is er een zeer ruim zicht over de kouter, waarbij naar het noorden toe het Hof ten Bossche net zichtbaar is en naar het noordoosten de vallei van de Sassegembeek.
- Zicht 3: vanuit de vallei van de Sassegembeek, langs de voetweg Pullem ter hoogte van de kruising met de Hof ten Bosscheweg, is er een gefilterd zicht naar het zuidwesten door de vallei met in de verte het Hof ten Bossche en de bosrand van Brakelbos.
- Zicht 4: vanaf de weg Pullem aan de oostrand van het cultuurhistorisch landschap is er een zicht naar het noordwesten op het halfopen landschap van de Sassegembeekvallei met weiden, (knot)bomenrijen en verspreide bebouwing.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op 24/03/2022, 27/04/2022, 19/01/2023, 08/03/2023, 31/03/2023 en 26/05/2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

In het algemeen is het cultuurhistorische landschap gaaf en herkenbaar. De gebouwen met erfgoedwaarde binnen het beschermde landschap bevinden zich in het algemeen in goede bouw fysieke toestand behoudens verborgen gebreken.

Brakelbos wordt minder en minder actief beheerd waardoor er in de toekomst meer dood hout aanwezig zal zijn, en een meer gemengd bos zal voorkomen. Het aspect van het open beukenbos zal hierdoor mogelijk verminderen, maar er kan verwacht kan worden dat de voorjaarsflora zal standhouden. De natuurlijke bronzones en bosbeekjes zullen nog natuurlijker ogen door eventuele windval in de beekvalleien.

De knotbomenrijen, kaphagen en houtkanten in de vallei van de Sassegembeek zijn over het algemeen in goede fysieke toestand. Niet alle knotbomen worden nog frequent geknot waardoor er sprake kan zijn van achterstallig onderhoud dat op termijn de fysieke toestand kan beïnvloeden.

Het weggennet is vrij volledig toegankelijk en in goede staat. Hoewel er minder voetwegen zijn dan in de negentiende eeuw, bestaan er nog verschillende verbindingen door en over de vallei.

De graslanden zijn in goede toestand. Er zijn wel grote verschillen in vegetatietypes en microreliëf tussen de graslanden.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Historische waarde

Het Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek is een zeldzaam gaaf bewaard relict van drie verschillende landschapstypes in de Vlaamse Ardennen: oud bos, open kouter en valleilandschap. Het is een typerend voorbeeld van een kleinschalig en continu ontwikkeld traditioneel landschap. De ontginningsgeschiedenis is gekoppeld aan de bodem en het reliëf en is nog leesbaar in het landschap.

Het gebied omvat een historisch oud-boscomplex, Brakelbos, dat verbonden was en deels nog is met de andere bossen in de Vlaamse Ardennen. Het bos is een relict van het vroegmiddeleeuwse Kolenwoud en werd voornamelijk beheerd als hakhout met overstaanders. Het werd in de 19de en 20ste eeuw grotendeels omgezet naar hooghout. In Brakelbos komen waardevolle bronzones en oudbosflora voor. Vanaf de 19de eeuw werd het bos een toeristische trekpleister, onder andere omwille van het reliëf en de schoonheid van de natuur in de Vlaamse Ardennen, zoals beschreven in de toenmalige literatuur. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de meeste bomen in Brakelbos gekapt, waardoor veel bosbestanden in het huidige bos een gelijkjarig aspect hebben met ideale omstandigheden voor de bloei van boshyacint. Ook deze voorjaarsbloei draagt sterk bij tot de recreatieve waarde van het bos. In het bos zijn er verschillende wegen aanwezig, onder andere relictten van het 19de-eeuwse bosbeheer.

Ten noorden van het Brakelbos ligt de open kouter rond de 14de-eeuwse hoeve Hof ten Bossche. De historische configuratie van hoeve en kouter is al vele eeuwen grotendeels ongewijzigd. De hoeve ligt op de heuvelrug en vormde de kern van de gelijknamige heerlijkheid van waaruit ook het Brakelbos werd beheerd. In de 17de eeuw was het Hof ten Bossche uitgegroeid tot één van de grootste landbouwexploitaties in de regio. Het 17de-eeuwse boerenhuis, met restant van een gedenksteen getuigt nog van deze bloeiperiode. Hof ten Bossche bleef tot in de 19de eeuw een voor de regio belangrijke pachthoeve van waaruit het beheer van het omringende landschap en een intensief bosbeheer gebeurden.

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

De historische waarde schuilt ook in de relatie met de geknikte gekasseide toegangsweg, waarvan het tracé minstens teruggaat tot de 17de eeuw maar wellicht nog ouder is. Deze weg loopt verder naar het noordoosten over de kouter.

De vallei van de Sassegembeek vormt een derde onderdeel van het cultuurhistorisch landschap: deze asymmetrische vallei met graslanden en houtkanten is al op 18de-eeuwse kaarten herkenbaar als een kleinschalige vallei gekenmerkt door het voorkomen van graslanden met een langdurig en continu gebruik als hooi- of graasweide, omgeven door relictten van een bocagelandschap. Ze vormt een relict van het voormalig beheerde valleilandschap met bocage in de Vlaamse Ardennen.

In de vallei zijn historische wegenstructuren aanwezig. De wegtracés zijn vaak onverhard, deels gekasseid en worden soms gemarkeerd door aanpalende houtig erfgoedbeplantingen.

2.1.2. Esthetische waarde

Het Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek karakteriseert zich door een zeer gevarieerd landschap met drie componenten die elk hun eigen identiteit hebben. De schoonheid van het landschap komt voort uit de combinatie van natuurlijke processen en elementen en menselijke invloeden. De bronwerking en de geologische geschiedenis heeft het reliëf mee gevormd. De ontginningsgeschiedenis heeft het gebied zijn uniek voorkomen mee bepaald.

Het Brakelbos vertoont door zijn geschiedenis een aantal gelijkjarige beukenbestanden met ideale omstandigheden voor de bloei van boshyacint, wat in het voorjaar, samen met het golvende reliëf in het bos, een gewaardeerd schouwspel geeft. Al sinds het einde van de 19de eeuw wordt de schoonheid van Brakelbos sterk geapprecieerd door toeristen.

De vallei van de Sassegembeek wordt gekenmerkt door een gevarieerd en semi-gesloten kleinschalig graslandrijk landschap. Het gebied omvat enkele bomen met erfgoedwaarde. De hoeves en landelijke bebouwing in traditionele architectuur zijn qua omvang en schaal in het landschap ingepast.

De hoger gelegen open kouter rond het Hof ten Bossche contrasteert met de lager gelegen valleien met halfgesloten landschap en het Brakelbos.

De context waarin de landschapselementen gelegen zijn versterkt hun erfgoedwaarde. Het geheel van het landschap bezit een hoge belevingswaarde. De aanwezigheid van de grootschalige open kouter, graslanden en bos draagt bij aan de esthetiek van dit typerende Vlaamse Ardennenlandschap. De afwisseling van bossen, graslanden, hoogstamboomgaarden, kleine waterlopen en akkers zorgt voor een harmonieus en gevarieerd beeld.

De hoge visuele aantrekkingskracht van het landschap bestaat ook uit enkele weidse zichten op het kleinschalige bocagelandschap onder meer vanop de kouter rond Hof ten Bossche en van op de weg Pullem over de vallei van de Sassegembeek.

2.1.3. Ruimtelijk-structurerende waarde

Het Brakelbos en omgeving ligt op de noordelijke flank van de restheuvel van de Pottelberg en Modderode. Deze heuvel is onderdeel van een stelsel restheuvels in het zuiden van de Vlaamse Ardennen, waarvan de toppen bebost zijn. Het Brakelbos sluit deze beboste strook in het zuiden van de Vlaamse Ardennen af met een scherpe bosgrens langs de noordzijde, waar de overgang is naar de open kouter rond het Hof ten Bossche. Deze voormalige gesloten pachthoeve is vanouds van ver zichtbaar, fungeert als een baken in het landschap en bepaalt in sterke mate het uitzicht van de omgeving waar de hoevesite historisch mee verbonden is. De vallei van de Sassegembeek contrasteert met de open kouter en het

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

gesloten Brakelbos. Het kleinschalige valleilandschap met een mozaïek van graslanden, houtkanten, (knot)bomenrijen en bosjes, volgt de structuur van de beekvallei.

2.1.4. Wetenschappelijke waarde

Het Brakelbos ligt op een door beken ingesneden noordelijke helling van een restheuvel in de Vlaamse Ardennen. De ijzerrijke hoog gelegen toppen van deze restheuvels zijn erosieresistenter waardoor ze het reliëf boetseren. Het Brakelbos is een gaaf bewaard en zeer goed ontwikkeld voorbeeld van een bron- en hellingbos. Het bron- en hellingbos met steile hellingen is rijk aan verschillende geomorfologische processen (verglidingsvlakken, solifluctie, natuurlijke taluds,...). Het Brakelbos is minstens sinds het einde van de 18de eeuw, en vermoedelijk al sinds de vroege middeleeuwen, ononderbroken bebost gebleven. Op deze bodems is zo een uniek bosgebied ontstaan met een bijzondere fauna en flora waaronder talrijke oudbosplanten en planten van bronbossen. Het Brakelbos biedt door zijn bijzondere beheersgeschiedenis veel potentieel voor wetenschappelijk onderzoek naar oudbossoorten.

De Sassegembeek is geomorfologisch zeldzaam door het voorkomen van kwel- en bronzones, een sterk meanderende beek met stroomkuilen en afwisselende stenige en zandige beekbeddingen. De bijzondere abiotische kenmerken in combinatie met de kenmerken van het kleinschalige gecompartmenteerde landschap in de vallei zorgen voor een typerende fauna en flora.

Er komen houtige beplantingen met erfgoedwaarde voor die bestaan uit onder meer omvangrijke, oude geknotte en gekandelaarde bomen. Deze veteranenbomen hebben holtes, dood hout in de kruin of loslatende delen op de schors die een uniek habitat vormen voor specifieke diersoorten. Door de omvang en hoge leeftijd hebben deze bomen een dendrologische en genetische waarde.

2.2. Motivering van het type bescherming

Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek wordt beschermd als cultuurhistorisch landschap. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een cultuurhistorisch landschap als volgt: "een begrensde grondoppervlakte met een geringe dichtheid aan bebouwing en een onderlinge samenhang waarvan de verschijningsvorm en de samenhang het resultaat zijn van natuurlijke processen en van maatschappelijke ontwikkelingen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Het 'Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek' sluit aan bij de definitie van een cultuurhistorisch landschap gezien de belangrijke onderlinge samenhang en het voorkomen van natuurlijke processen.

Omwille van de hoge gaafheid en de hoge historische, esthetische, ruimtelijk-structurerende en wetenschappelijke waarden wordt dit geheel voorgelegd om te beschermen als cultuurhistorisch landschap.

De open kouter en het Brakelbos zijn historisch onlosmakelijk verbonden met de hoeve Hof ten Bossche, die - in een afzonderlijk ministerieel besluit - als monument wordt beschermd. Het behoud van de ensemble- en contextwaarde van de bouwkundige elementen met het omringende landschap en bos wordt gegarandeerd door de combinatie van een bescherming als monument en een bescherming als cultuurhistorisch landschap.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De bescherming omvat het Brakelbos met de stroomafwaarts gelegen bovenloop van de Sassegembeek en de kouter rond het Hof ten Bossche. Het gebied is afgebakend door de gewestgrens in het zuiden en zuidwesten, de wegen Ronsesestraat en Pieter Hoelmanstraat in het noordwesten, Ronsweg in het noordoosten, en Pullem, Koningsweg en Willemsveld in het oosten. In het noordoosten loopt de vallei van de Sassegembeek nog verder noordoostwaarts naar de samenvloeiing met de Molenbeek. Deze valleigebieden zitten niet meer in de afbakening van het cultuurhistorische landschap.

Er is geen overgangszone afgebakend.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Binnen het gebied komen volgende beschermde monumenten voor:

- Geknotte fladderiepen, tamme kastanjes en deel van de Sassegembeek (ID 8478)
- Kwelgrasland met perceelsrandbeplanting (ID 8497)

Er komen geen beschermde cultuurhistorische landschappen, archeologische zones of stads- of dorpsgezichten voor. Er zijn geen erfgoedlandschappen. Bijgevolg zijn er geen erfgoedbeheersplannen.

Volgende gebouwen zijn opgenomen binnen de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed:

- Brakel, Pieter Hoelmanstraat 51, Semigesloten hoeve en wegkapelletje (ID 129397);
- Brakel, Pieter Hoelmanstraat 54, Semigesloten hoeve met Onze-Lieve-Vrouwekapel (ID 129398);
- Brakel, Ronsesestraat 265, Historische hoeve Hof ten Bossche (ID 129414);
- Brakel, Brakelbosstraat, Veldkapelletje (ID 129186);
- Brakel, Brakelbosstraat, Livineskruisen (ID 129187).

Volgende gebouwen zijn opgenomen binnen de erfgoedinventaris als bouwkundig erfgoed, maar niet vastgesteld:

- Brakel, Pieter Hoelmanstraat 49, Dorpswoning (ID 308556)
- Brakel, Pieter Hoelmanstraat 53, Semi-gesloten hoeve (ID 308557)
- Brakel, Pieter Hoelmanstraat 57, Semi-gesloten hoeve (ID 308558)
- Brakel, Pullem 14, Boerenarbeiderswoning (ID 308553)
- Brakel, Pullem 16, Semi-gesloten hoeve met twee lindes bij de erftoegang (ID 308555).

In de erfgoedinventaris maakt het gebied deel uit van het niet-vastgestelde gebied in de landschapsatlas 'Brakelbos' (ID 135218).

In de erfgoedinventaris zijn volgende landschapselementen opgenomen. Deze zijn niet vastgesteld:

- Hof ten Bosscheweg (ID 308552);
- Knotbomenrijen en houtkanten – Sassegembeekvallei (ID 300666);
- Knothaagbeuken op steilrand (ID 133402);
- Knotwilgen langs grasland bij Sassegembeek (ID 133401);

- Hoge knotes (ID 133403);
- Knoteik in bosrand (ID 133400);
- Knothaagbeuk (ID 133399);
- Knotes en knothaagbeuk bij hoeve (ID 133404);
- Twee grauwe abelen in bosrand (ID 133412);
- Geknotte tamme kastanjes en relict van kaphaag met fladderiepen (ID 133411);
- Drie fladderiepen als knotboom (ID 133409);
- Fladderiep als hoekboom (ID 133408);
- Kaphaag langs voetweg en bosrand (ID 133407);
- Geknotte fladderiep als hoekboom (ID 133386);
- Hakhout van hazelaar (ID 133387);
- Knothaagbeuk (ID 133388);
- Twee populleren als hoekboom (ID 133389);
- Kwelgrasland met perceelsrandbeplanting (ID 300670);
- Hulst als fetisjboom bij bron Rietfonteintje (ID 133180);
- Paardenkastanje als kapelboom (ID 133181);
- Gekandelaarde kapellinde (ID 301024);
- Knotbomenrij van zomereik en haagbeuk (ID 308561);
- Essenkaphaag (ID 308560).

Er zijn volgende waarnemingen opgenomen in de centraal archeologische inventaris (CAI):

- Pullem I: aantal post-middeleeuwse metalen voorwerpen bij metaaldetectie (ID 989283);
- Ronsestraat/Laaistok: concentratie silex uit de steentijd bij veldkartering (ID 500124);
- Hof ten Bossche: site met walgracht op basis van historisch kaartenonderzoek (ID 501765).

Er zijn geen zones aangeduid als 'gebieden geen archeologie' (GGA-zones).

2.4.2. Omgeving:

De gewestplanbestemming van Brakelbos is volgens het origineel gewestplan Oudenaarde (24/02/1977) natuurgebied met wetenschappelijke waarde of natuurreservaat en bosgebied. De Sassegembeekvallei is natuurgebied en agrarisch gebied met landschappelijke (of 'bijzondere') waarde (vallei- of brongebieden).

De kouter met Hof ten Bossche, de lintbebouwing langs de Pieter Hoelmanstraat en de valleihellingen aan Pullem zijn landschappelijk waardevol agrarisch gebied. De vallei ten noorden van Hof ten Bossche met bronnen zijn agrarisch gebied met landschappelijke (of 'bijzondere') waarde (vallei- of brongebieden).

Er zijn geen APA's, BPA's of provinciale of gewestelijke RUP's binnen het gebied.

Gemeentelijk Ruimtelijk structuurplan Brakel

In het 'bindende gedeelte' staan geen specifieke zaken voor het Brakelbos en omgeving. Het 'richtinggevend gedeelte' duidt de oost-west bossengordel aan als een belangrijke ontwikkeling in de aaneenschakeling van de bestaande bossen Brakelbos, Hayesbos en Steenbergbos. De bossen zijn rijk aan brongebiedjes waardoor de natuurfunctie in dit gebied zeer belangrijk is. De natuurfunctie is hier prioritair. De open landbouwgebieden moeten behouden worden als agrarisch gebied. De landbouw is hier van belang voor het behoud van de open ruimte. De valleigebieden worden gezien als drager voor de natuurlijke structuur en zijn ecologisch zeer belangrijk.

Het Brakelbos is een van de prioritaire gebieden voor natuur (P5) die grotendeels overeenstemmen met de habitatrichtlijngebieden. Brakelbos wordt gezien als een element in de groene dooradering om structuur te geven aan het landschap en de

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

landschapsbeleving op te waarderen. De omgeving van Brakelbos maakt deel uit van het natuurverbindingsgebied in functie van bosuitbreiding en het versterken van het huidige bosareaal. De vallei van de Sassegembeek maakt samen met de Molenbeek en de Roosmeerbeek eveneens deel uit van een prioritair gebied voor natuur (P12) in functie van ecologische ontwikkeling.

Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan Oost-Vlaanderen

In het Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan wordt Brakelbos aangeduid als deel van de structuurbepalende boscomplexen en gewenste landschappelijke structuur in de Vlaamse Ardennen. Brakelbos-Sassegembeek (5V44) is een van de natuuraandachtzones in het Boven-Scheldebekken. Brakelbos wordt gezien als een van de prioritaire bosuitbreidingsgebieden in de bosgordel van de Vlaamse Ardennen.

Er is een nieuw beleidsplan Ruimte in opmaak. De Provincieraad besliste op 6 september 2023 om de voorlopige vaststelling van het ontwerp beleidsplan 'Maak Ruimte voor Oost-Vlaanderen 2050' in te trekken omdat het onvoldoende gedragen is. Er wordt naar gestreefd een nieuw ontwerp beleidsplan vast te stellen in de loop van 2027.⁶²

AGNAS

In het kader van de planningsinitiatieven rond landbouw, natuur en bos (AGNAS), ligt het gebied in een gebied waar een uitvoeringsactie als RUP wordt opgestart na verder onderzoek:

Regio Vlaamse Ardennen actiegebied 23 'Molen- en Sassegembeek, Roosmeersbeek en zijlopen, Hauwstraat-Kanakkendries-Rovorst en Brakelbos'. Momenteel is er in het gebied geen RUP gepland.

Binnen het beschermingsvoorstel ligt een deel van het herbevestigd agrarisch gebied (HAG) 'Landbouwgebied van Rovorst – Wolfskerke' en 'Landbouwgebied van Zureveld', deelruimte 1 Zwalm (besluit Vlaamse regering 08/05/2009).

2.4.3. Natuur en Bos:

De Sassegembeekvallei is opgenomen in het Vlaams Ecologisch netwerk/Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk (VEN/IVON) en behoort tot het GEN (Grote Eenheid Natuur) 235 'De Bronbossen en bovenlopen van de Vlaamse Ardennen'. Het is grotendeels onderdeel van het Habitatrichtlijngebied BE2300007 'Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen'.

De afbakening van het beschermingsvoorstel is deels gelegen binnen zoekzone voor instandhoudingsdoelstellingen (IHD): aanwijzingsbesluit Vlaamse Ardennen (BVR tot aanwijzing van de speciale beschermingszone 'BE230007 Bossen van de Vlaamse Ardennen en andere Zuidvlaamse bossen' en tot de definitieve vaststelling van de bijhorende instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten) dd. 23 april 2014 (BS 15 oktober 2014) en het managementplan 1.0, terug te vinden op www.natura2000.vlaanderen.be.

De prioritaire inspanningen zijn:

- [Bosuitbreidingen | Natura2000 \(vlaanderen.be\)](http://Bosuitbreidingen%20Natura2000%20(vlaanderen.be))
- [Ecologisch beheer van waterlopen | Natura2000 \(vlaanderen.be\)](http://Ecologisch%20beheer%20van%20waterlopen%20Natura2000%20(vlaanderen.be))
- [Herstel bocagelandschap | Natura2000 \(vlaanderen.be\)](http://Herstel%20bocagelandschap%20Natura2000%20(vlaanderen.be))
- [Kwaliteitsverbetering van aanwezige bos- en andere habitattypes | Natura2000 \(vlaanderen.be\)](http://Kwaliteitsverbetering%20van%20aanwezige%20bos-%20en%20andere%20habitattypes%20Natura2000%20(vlaanderen.be))
- [Omvorming van naaldhout, populierenbossen en \(recente\) loofhoutaanplanten naar boshabitattypes en zeer plaatselijk heidekernen | Natura2000 \(vlaanderen.be\)](http://Omvorming%20van%20naaldhout,%20populierenbossen%20en%20(recente)%20loofhoutaanplanten%20naar%20boshabitattypes%20en%20zeer%20plaatselijk%20heidekernen%20Natura2000%20(vlaanderen.be))

⁶² Beleidsplan Ruimte Oost-Vlaanderen: [\(ingetrokken ontwerp beleidsplan ruimte \(oost-vlaanderen.be\)\)](http://Ingetrokken%20ontwerp%20beleidsplan%20ruimte%20(oost-vlaanderen.be)) (geraadpleegd op 1/12/2023)

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Er zijn geen vogelrichtlijngebieden.

Brakelbos is opgenomen in een natuurbeheerplan Type 4 'Brakelbos en Zegelsemse bosjes' (goedkeuringsdatum 16/11/2022). De Sassegembeekvallei is opgenomen in een natuurbeheerplan Type 4 'Bovenlopen van de Zwalm' (goedkeuringsdatum 6/12/2021).

De percelen permanente graslanden in de Sassegembeekvallei en een aantal andere permanente graslanden zijn beschermd door de natuurwetgeving.

Op de biologische waarderingskaart (BWK) zijn het bos en de Sassegembeekvallei aangeduid als biologisch zeer waardevol gebied. De overige graslanden zijn aangeduid als biologisch waardevol gebied.

2.4.4. Landbouw en Visserij:

Er hebben geen landinrichtingsprojecten of ruilverkavelingen in dit gebied gelopen.

De landbouwgebruikspercelen 2022 registreren veel percelen als grasland. De akkers op de kouter bestaan hoofdzakelijk uit de categorieën 'granen, zaden en peulvruchten', 'maïs' en 'aardappelen'.

2.4.5. Water:

De Sassegembeek is een onbevaarbare waterloop derde categorie. De waterloop is volgens de ecologische typologie als beek met een goede waterkwaliteit en goed tot matig ontwikkelde structuurkenmerken gecatalogeerd.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit. Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

Om de erfgoedwaarden van het onroerend goed dat met dit besluit wordt beschermd in stand te houden legt het besluit een aantal bijkomende bijzondere voorschriften op. Deze zijn opgenomen in artikel 4 van het besluit. Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming:

- de beleving van de rust en de stilte in het gebied te respecteren in functie van de landschapsbeleving. Werken of activiteiten in dit gebied passen hierbinnen en mogen de draagkracht van het gebied niet overschrijden.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelte inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Cartografische bronnen

Villaretkaart 1745-1748: Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maëstricht et Liège, levée par Villaret, Ingénieur du Roi, 1745-1748, schaal 1:14.400, originelen in het Institut National de l'Information Géographique et Forestière-Saint-Mandé (France), Chemise 292, [online], <https://geo.onroerenderfgoed.be> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Ferrariskaart 1771-1778: Carte de cabinet des Pays-Bas autrichiens levée à l'initiative du comte de Ferraris, 1771-1778, schaal 1:11.520, originelen in de Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, Ms. IV 5.627, gegeorefereerd door het agentschap Informatie Vlaanderen [online], <https://geo.onroerenderfgoed.be> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Ferrariskaart 1771-1778: Carte de cabinet des Pays-Bas autrichiens levée à l'initiative du comte de Ferraris, 1771-1778, schaal 1:11.520, Österreichisches Staatsarchiv (OESTA), Kriegsarchiv (KA), Karten- und Plansammlung (KPS): Carte de cabinet: BVIII/a125/, [online], <https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-habsburg-netherlands> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Primitief kadaster 1830-1833: Kadasterarchief, Primitief kadaster, wijkplannen, gemeente Opbrakel, schaal 1:2500, originelen in Federale Overheidsdienst Financiën, Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie, Administratie Opmetingen en Waarderingen, online beschikbaar via <http://cartesius.be/CartesiusPortal/> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Popp 1842-1879: Atlas cadastral de la Belgique, publié avec l'autorisation de Monsieur le Ministre des Finances, schaal 1:1250, 1:2500, 1:5000, 1:7500, originelen in Koninklijke Bibliotheek, Kaarten en plans, nr. 0381, georeferereerd door het agentschap Informatie Vlaanderen [online], <https://geo.onroerendergoed.be> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Atlas van de Buurtwegen 1843-1845: Atlas van de Buurtwegen, opgesteld naar aanleiding van de wet op de buurtwegen van 10 april 1841, schaal 1:2.500 (overzichtsplannen schaal 1:10.000), originelen in de resp. provincies of gemeenten.

Vandermaelen 1846-1854: Carte topographique de la Belgique à l'échelle de 1 à 20.000 en 250 feuilles, dressée sous la direction de Ph. Vander Maelen, fondateur de l'Etablissement géographique de Bruxelles, schaal 1:20.000, originelen in de Koninklijke Bibliotheek van België, Kaarten en Plans, VDM II B, georeferereerd door het agentschap Informatie Vlaanderen [online], <https://geo.onroerendergoed.be> (geraadpleegd op 1 december 2023).

Topokaart 1860-1873: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, terreinopnames 1860-1873, uitgegeven door het Krijgsdepot tussen 1865-1880, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

Topokaart 1879-1890: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 1ste herziening 1879-1890, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

Topokaart 1903-1912: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, eerste uitgave: 3de herziening 1903-1912, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

Topokaart 1928-1950: Topografische kaart van België, eerste basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1928-1950, schaal 1:20.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

Topokaart 1949-1970: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, eerste uitgave, terreinopnames 1949-1969, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

Topokaart 1970-1989: Topografische kaart van België, tweede basiskaart, tweede uitgave, terreinopnames 1970-1989, schaal 1:25.000, originelen in het Nationaal Geografisch Instituut.

4.2. Literatuur

ANB 2021: *Welkom in het Brakelbos, Pottelbergbos en Bos Ter Rijst. Een grensoverschrijdend boscomplex van betekenis*, Agentschap voor Natuur & Bos (folder)

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Annuaire de la noblesse de Belgique, 1869, 235-243 (Walckiers)

BAGUET P. 1992: A la Chasse Royale – Au Sergeant vlakbij de ingang van het Brakelbos, *Triverius*, 1992, 4, 44-46

BAGUET P. 1993 (1): Nog maar eens de lang verdwenen waterval in het Brakelbos, *Triverius*, 1993, nr. 3, 41

BAGUET P. 1993 (2): De uitgang van het Brakelbos in het begin van onze eeuw, *Triverius*, 1993, nr. 1, 21-25

BRAKELS T. 1952: *Geschiedenis van Nederbrakel, Opbrakel en omstreken*, Kortrijk, 1952

CAMBIER A. 1983: Een merkwaardige gedenksteen aan het Hof-Ten-Bossche (Opbrakel), in: *Annalen Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde*, XXXII, 280-283

DE BROUWER J. 1954: Pachthoven in het Land van Aalst volgens de Penningcohiere, *Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen*

DE LANGE S. 1970: Brakel, *Het Land van Aalst*, XXII, 1970/1, p. 1-36

DE LANGE S. 1975 (1): Geschiedenis van de oostelijke rand van het Brakelbos, het Hedeken en de Laaistok, *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, deel 18/1, 1975, 55-95

DE LANGE S. 1975 (2): De westelijke groene gordel van Opbrakel in het verleden: de Opbrakelse en Vloesbergse bossen, *Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde*, 24, 1975, 197-234

DE LANGE S. 1978: *Het Hof Ten Bossche*, in *Land van Aalst*, XXX, 1, 1978, p. 1-39

DE LANGE S. 1998: Een dorp en zijn bewoners ruim 300 jaar gelden: Opbrakel in het midden van de 17de eeuw, *Annalen G.O.K.R.T.I.*, nr. 47, 1998, 33-98

DE LANGE S. & DE LANGE A. 2004: *Leven rond het Brakelbos*, Brakel, Geschied- en Heemkundige Kring Triverius

DE LANGE S. 2007: De laatste heren van Opbrakel, *Triverius*, 2007, 3, 44-51

DE LANGE S. 2009: De historische band tussen Opbrakel en rijke Gentse families in de 19de eeuw: Thadée van Saceghem, *Triverius*, 2009/4, 17-27

DE LANGE S. 2010 (1): De historische band tussen Opbrakel en rijke Gentse families in de 19de eeuw: Thadée van Saceghem, *Triverius*, 2010/1, 27-38

DE LANGE S. 2010 (2): Thadée van Saceghem, een schatrijke Gentenaar. Zijn bezittingen in Opbrakel, *Triverius*, 2010/3, 56

DE TEMMERMAN L. & DE RODDER R. 2020: *Volksreligieus erfgoed in Brakel en Horebeke: Kapellen en kruisen langs wegen en paden*. Brakel.

DRAMAIX G. 1977 : Le bois de Brakel et de Flobecq, *Handelingen G.O.K.R.T.I.*, XXVI, 169-178

DUQUENNE X. 2001: *Het park van Wespelaar. De Engelse tuin in België in de 18de eeuw*, Brussel

Beschermingsdossier: Brakelbos met Hof ten Bossche en vallei van de Sassegembeek, cultuurhistorisch landschap

Econnection s.d.: *ontwerpversie bosbeheerplan Brakelbos-Zegelsemse bosjes*

MORRE V. 1973: Het uitroeien der bomen in het Brakelbos, de Heyne en Louviere in 1917-1918 door de "Baudirektion 4", *Triverius*, III, nr. 1, jan. 1973, 22-26

PATRIARCHE 1912: *Commune de Flobecq. Notice Illustrée. Exposé historique. Notes Géologiques. Les Environs. Le Bois de Flobecq*, Flobecq

STAPPERS M., DENEEF R., KENNES H., VANDEWEERT R. & WIJNANT J. 2005: Het landgoed Drie Fonteynen te Vilvoorde, één van de oudste Engelse parken van België, *M&L* 24/2, 13-32

TACK G., VAN DEN BREMT P. & HERMY M. 1993: *Bossen van Vlaanderen. Een historische ecologie*, Leuven

VANDERMAELEN 1834 : *Dictionnaire géographique de la Flandre orientale*, Bruxelles

VAN DURME L : L. 1996: *Galloromaniae neerlandicae submersae fragmenta*, Gent

VAN DURME L. 1998: Een groene taalgrens. Het geval Opbrakel versus Flobecq/Vloesberg, *Naamkunde*, jg. 30, 197-206

VAN TWEMBEKE J. 1959: De Heerlijkheid Brakel, *Het Land van Aalst*, XI, nr. 3, 85-119

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastrummutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.4. Passende beoordeling

Er is een passende beoordeling gemaakt in functie van het beschermingsdossier zoals voorzien in het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu⁶³.

---

⁶³ artikel 36ter, §3 en §4.